

SOCIALISME

Ludo Abicht, *Brood, rozen en utopie*, Gent. Kritiek, 1987.

Ludo Abicht is een links en kritisch intellectueel. Ook in *Broodrozen en utopie* is dat duidelijk. Hij wil schrijven voor een ruim publiek. Daarom doen bepaalde passages wat ge vulgariseerd aan - zoals 'Een havengesprek over de westerse democratie' en 'De blijde boodschap volgens Hi Tech'. Maar andere hoofdstukken getuigen dan weer van een klare kijk en een snedige analyse, bijvoorbeeld 'Alleen conservatieven hebben het recht, utopisch te zijn'.

Broodrozen en utopie is een warm pleidooi voor het humanistische draagvlak van het verlichtingsproject: "...brood en rozen (blijven) een eis met utopische draagkracht, hier bijzonder in een maatschappij waarin de materiële basisbehoeften van de grote meerderheid van de bevolking min of meer gedekt zijn (brood) en waarin theoretisch iedereen vrije toegang heeft tot onderwijs en cultuur (rozen?)" (blz.178). Abicht poogt een 'hanteerbare' omschrijving te geven van utopie. Hij pleit voor een eerder concrete 'oe-topia': het-nergens-zijnde als nog niet ergens zijnde. Deze utopie moet geënt zijn op een traditie van durvers, zij die moed hebben, "zelfs in gedachten, de bestaande werkelijkheid te overschrijden en een nieuwe, betere wereld voor jezelf en anderen uit te denken" (blz.21). Daarmee wil hij ook duidelijk maken dat een utopie nooit a-historisch of overal toepasbaar kán zijn. Op die achtergrond bespreekt hij de mogelijkheden en moeilijkheden van de arbeidersbeweging, de anti-imperialistische bevrijdingsbeweging in de derde wereld en de feministische beweging.

De opvatting van de historisch gegroeide concrete utopie laat hem ook toe de ware van de valse utopie te onderscheiden. Die van de hoogtechnologische maatschappij en de terugkeer naar het eenvoudige leven zijn vaak niets meer dan componenten van een zelfde spanningsveld terwijl de ware utopie erop gericht is nieuwe werelden te ontsluiten. Maar Abicht overtuigt mij niet wanneer hij hiermee een antwoord wil geven op de huidige culturele situatie. De 'militante hoop' of het overtuigende engagement is niet alleen meer een zaak van informeren en argumenteren. Ondanks alle goed bedoelde uitleg slaagt men er niet in de massa te mobiliseren voor 'het goede doel'. Met utopiën zal men daar evenmin in slagen. Dit essay is dan ook eerder gericht naar de vertwijfelde militant die er ondanks alles toch nog wil in geloven. Abicht heeft gelijk wanneer hij het volgende schrijft: "Door alle ontgoochelingen over de mislukkingen van de grote droomprojecten - het christendom, het humanisme, het socialisme - vergeten we bijna het wonder van dit verzet dat telkens weer opduikt..." (blz.183). "De actualiteit van de utopie", besluit hij, "bestaat in de koppigheid die ons geen enkele nederlaag als definitief laat aanvaarden en geen enkele overwinning als eindpunt". (blz.184)

Het denken in utopiën bezit ongetwijfeld de mogelijkheid veel energie te bundelen. Reeds Kant wees op de noodzaak 'een behoefte van de rede' te onderkennen. Deze ontsluit een mentale ruimte waar bepaalde ideeën als magneettermen gaan functioneren. Maar welke utopiën blijven magneten wanneer het proletariaat zich verplaatst naar een bourgeoisie en de oude burgerij verwordt tot 'nouveaux riches' ? Hoe maak je hen duidelijk dat het veranderen van instantie die onderdrukt - hetzij kerk, staat, bureaucratie of economisch ruilsysteem - geen oplossing is voor de onderdrukking maar

de onderdrukte juist door zijn participatie medeplichtig maakt? Utopiëen worden zo moeilijk hanteerbare instrumenten, omdat ze binnen het huidige systeem van cultuurproductie bijna automatisch vervallen tot goedkope clichés en stereotype beelden, netjes ingeblikt voor de vermoeide consument.

Misschien is Abicht profetisch wanneer hij beweert dat we vandaag niet meer volwaardig menselijk kunnen leven zonder verzet (en utopie)! De revolutie eet tenslotte de kinderen op die ze zelf gebaard heeft.

Piet BULTEEL

ONZE KOSMOS

Gerard Bodifée, *Ruimte voor vrijheid*. Antwerpen. DNB/Pelckmans, 1988, 236 blz. ISBN 90 289 1371 8

Bodifée's boek *Ruimte voor Vrijheid* is in grote mate een variatie op de thema's die hij in zijn vorig werk *Het vreemde van de Aarde* heeft neergeschreven. Daarin is de kerngedachte de verwondering over het bestaan van leven op aarde. Volstrekt arbitrair neemt hij aan dat dit leven uniek is in het heelal. *Ruimte voor Vrijheid* handelt voornamelijk over, zoals de auteur het noemt, de meest essentiële eigenschap van de mens: zijn vrijheid. Om deze boude stelling (hypothese is een betere term, maar logische bewijsvoering behoort niet tot de redeneringsvormen die in dit boek gehanteerd worden) te illustreren zijn zowaar tweehonderdtwintig bladzijden nodig.

In de eerste hoofdstukken worden zowat alle belangrijke wetenschappers en filosofen vernoemd en de meeste denkrichtingen opgesomd. Aan een hels tempo wordt de lezer overstelpt met iets wat tot een chaotisch geheel aaneengeregen wordt. Wellicht moet dit opgevat worden als illustratie van het begrip chaos dat later uitvoerig aan bod komt. Vooraleer dit begrip in te voeren, wordt de kwantummechanica ten tonele gevoerd. Dit gedeelte is merkwaardig: voor de leek zijn deze twee hoofdstukken volstrekt onbegrijpelijk, iemand met een opleiding in de fysica vindt hier slechts een samenvatting van hem welbekende materie. Vulgarisatie is inderdaad een uitermate moeilijke bezigheid, maar het experiment van Wheeler of de Einstein, Rosen, Podolsky-paradox uitvoerig beschrijven hoort niet thuis in een eenvoudige beschrijving van de kwantummechanica. Het is daarenboven juist de kwantummechanica, en meer bepaald de Heisenberg-onzekerheidsrelaties, die één van de pijlers vormt van de vrijheidshypothese. Terloops dient opgemerkt dat het begrip vrijheid meestal slaat op het minstens in enige mate afwezig zijn van determinatie. De onvoorspelbaarheid van bepaalde fenomenen op atomaire of sub-atomaire schaal wordt losweg geëxtrapoleerd naar verschijnselen die zich op een tiental decades grotere schaal afspelen. Het reductionisme, waar de auteur zich in andere passages zo tegen afzet, wordt derhalve hier toegepast!

De tweede pijler van de vrijheidshypothese wordt in de moderne thermodynamica gezocht. Het bestaan van bepaalde chaotische processen wordt aanzien als een manifestatie van de vrijheid. Wat echter niet vermeld wordt is dat vrijwel alle recente ontwikkelingen in de chaos-theorie wijzen in de richting van het niet zo chaotisch zijn